

TÜRKİYE-ABD-RUSYA İLİŞKİLERİNDE KARADENİZ, 2000-2010*

BLACK SEA IN TURKEY-USA-RUSSIAN FEDERATION RELATIONS, 2000-2010

Ali BAŐARANⁱ

Öz

Makalenin amacı Türkiye-ABD-Rusya İlişkilerinde Karadeniz'in yeri ve önemini 2000-2010 yılları için ortaya çıkarmaktır. Türkiye-SSCB-ABD ilişkileri Karadeniz kıyılarında II. Dünya Savaşından sonra dostça değil, düşmancaydı. Yöneticiler Karadeniz ve kıyı ülkeleri haritasına genelde savunma ve saldırı planları açısından bakmak zorunda kalmışlardı. SSCB'nin dağıtılması sonrası RF ve Türkiye yöneticileri Karadeniz ve kıyı ülkeleri haritasına barış ve refahı planlamak için baktılar. Ancak onların şüpheleri süregitti. Makalenin hipotezleri Putin (Medvedev) yönetimi döneminde Karadeniz ve çevre ülkelerinde ABD-RF sert rekabeti yaşanmıştır. RF rekabette öne geçmiş, RF'nin siyasi ve askeri yönden etkisi artmıştır. Türkiye, Yeltsin döneminde ABD'nin belirlediği politikalara yakındı. Türkiye, Putin döneminde daha ziyade kendi politikalarını belirleyip izlemiştir. Türkiye'nin kendi politikaları RF'nin Karadeniz politikaları ile daha uyumlu idi. Bu hipotezleri doğrulayan ya da yanlışlayan veriler toplanmıştır. Araştırmada odaklanan döneme ait gizli resmî belgeler meri mevzuata göre en erken 2030-2040 yılları arasında açılacaktır. Bu şartlar altında hipotezin sınanması açık kaynaklardan elde edilen bulgulara dayalıdır.

Anahtar Kelimeler: Karadeniz, Putin (Medvedev) dönemi, Rusya Federasyonu, Türkiye, ABD.

Abstract

The aim of the article is to determine the importance and position of the Black Sea in the relations between Turkey and USD and Russia for 2000-2010. The relationships between the Soviet Union and Turkey-US was not friendly on the coasts of the Black Sea after World War II even the relations were hostile. The era's administrators generally obliged to look at the map of the Black Sea and its coastal countries for defense or attack planning. After the dissolution of the USSR, administrators of RF's and Turkey's looked at the map of the Black Sea and coastal countries for peace and welfare planning. But their doubts carried on. The hypothesis of the article is that between the USA and RF was occurred hard competition in the era of Putin's (Medvedev's) administration. RF outstripped the USA in terms of politics and military effectiveness. The politics of Turkey was closer to USA politics in the Yeltsin era. Turkey more and more designed and conducted its politics in Putin's era. The politics of Turkey was more compatible with RF's politics in Putin's era. Verifier or falsifier data were collected from open sources to test the hypothesis. According to the valid legislation, secret

Makale Gönderim Tarihi: 16.12.2019

Makale Kabul Tarihi: 20.12.2019

* II. Uluslararası Türk-Rus Dünyası Akademik Araştırmalar Kongresinde (UTRAK) - (15 – 17 Kasım 2019 / Gazi Üniversitesi - Ankara) sözlü sunulmuştur.

ⁱ Dr. Öğretim Üyesi, Karabük Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Uluslararası Ticaret Bölümü, alibasaran3@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1870-2495

official documents will be opened the earliest between 2030 and 2040. Under the circumstances, the testing of the hypothesis is based on findings from open sources.

Keywords: Black sea, Putin's (Medvedev) era, Russian Federation, Turkey, the office of press counsellor.

1. GİRİŞ

Karadeniz çevresine ABD ve Kuzeybatı Avrupa toplumu yabancıdır. Kalıtım tarihi kaynaklarına (haplogruplara), kazıbilimine, yazılı kaynaklara, dilbilime göre Karadeniz çevresi kadimden günümüze ön Türk ve ön Slavların yurdu olmuştur. İrsî tarih araştırmacıları günümüz Türkleri ve günümüz Slavlarının genlerini R1a haplogrubunda birleştirmektedir. Kazıbilimine göre Karadeniz'in kuzeyindeki İskit ve Sarmat kurganları kalıntıları ön Türklerle ve ön Slavlara işaret etmektedir. Önemli yazılı kaynaklardan Herodot'un sıkça andığı İskitler muhtemelen ön Türklerin ve ön Slavların atalarıdır. Dilbilimcilere göre Karadeniz'in çevresinde Türk ve Slav dil ailesi grubuna mensup toplumlar yaşamaktadır. Sonuç olarak ABD ve Kuzeybatı Avrupa toplumu Karadeniz'in irsî tarihine, arkeolojik tarihine, siyasi tarihine, dil tarihine yabancıdır. Karadeniz çevresi Slavların ve Türklerin kadim yurdudur.

SSCB'nin Gorbaçov ve Yeltsin arasındaki mücadele sırasında dağıtılmasıⁱⁱ sonrasında 1990'lı yılların ikinci yarısında ABD Karadeniz çevresine ilişkin hedeflerini yeniden belirlemiştir. II. Dünya Savaşı sonrası Karadeniz NATO ile Varşova paktının sınırında bir cephe deniziydi. Karadeniz ve çevresinin haritasına saldırı ve savunma planları için bakılıyordu. NATO Kuzey Atlantik için kurulmuşken zamanla bir Akdeniz ülkesini İtalya ile bir Karadeniz ülkesini Türkiye üyeliğe kabul etti. Türkiye NATO'ya girince NATO-ABD Karadeniz çevresine erişmiştir. SSCB'nin dinlenmesi ve izlenmesi ihtiyacından ABD, Türkiye'yi üyeliğe kabul etmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti ile SSCB yöneticileri 1945'e kadar resmen dost kaldıktan sonra Gorbaçov'un son yıllarında kadar Karadeniz ve kıyısı toprakların haritasına saldırı ve savunma planları için bakmak zorunda kalmışlardır. Gorbaçov döneminde Karadeniz'in siyasi haritası değişmiş, Karadeniz'e kıyı yeni bağımsız devletleri tanımıştır. 24 Aralık 1991'de Türkiye, SSCB'nin Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti sınırları içinde Rusya Federasyonu'nu tanımıştır. 25 Aralık 1991'de ise SSCB'nin ilk ve son başkanı Mihail Gorbaçov "görevinden ayrıldığını" bir beyanname ile halka bildirilmiş ve aynı gece Kızıl Meydandaki SSCB bayrağı indirilip yerine RF bayrağı çekilmiştir. SSCB sonrası Putin döneminin ilk 10 yılında Türkiye-ABD-RF yöneticilerinin Karadeniz'e bakışı ve uygulamaları nelerdir sorusu büyük ölçüde RF gazetelerinden Moskova Basın Müşavirliği koleksiyonuna alınan haber, yorum, telkinlerden istifade edilerek cevaplandırılmıştır.

ⁱⁱ SSCB Belovejsk andlaşması ile dağıtılmıştır. SSCB'nin dağıtılmasını Yeltsin ile Gorbaçov arasında iktidar mücadelesine bağlayanlar da vardır. "... Sovyetler'in dağılması sizde nasıl bir etki uyandırdı? Neler hissettiniz? - ... ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasına Sovyet vatandaşlarının yüzde 80'i "Hayır" demişti. Ama Yeltsin ve Gorbaçov arasında iktidar mücadelesi vardı. Yeltsin sürekli Amerikan Başkanı ile görüşüyordu. Gorbaçov'u siyasi sahneden silmek için Sovyetler Birliği'ne son vermek istedi. ..." (Solotsinskiy, 2019).

2. İLGİLİ ÇALIşMALAR

Sadece Karadeniz’i konu edinen araştırma merkezleri, enstitüler, dergiler mevcuttur. Karadeniz’e ilişkin Türkçe binlerce kitap, rapor, makale, harita, fotoğraf, kroki, belgesel vardır. Bu halde on binlerce esere bir makale eklemenin ne gereği var dūřuncesi doğabilir. Bu araştırmanın gerekçesinin, farklılığının, özgünlüğünün kaynağı, Putin (Medvedev) döneminde Karadeniz’in Türkiye-ABD-RF ilişkilerindeki yeri ve öneminin TC Moskova Büyükelçilięi Basın Müřavirlięi kayıtlarına göre bulunmasından kaynaklanmaktadır. Araştırmaya konu Putin (Medvedev) döneminin ilk on yılına ilişkin gizli resmi belgeleri en erken 2030-2040 yıllarında açılacağından Basın Müřavirlięi koleksiyonu kayıtları önem arz etmektedir.

2.1. Yöntem

Bu çalışmada nitel araştırmalarda sıklıkla başvuru belge, kayıt incelenmesi yöntemi kullanılmıştır. Odaklanılan yıllar öncesine ilişkin araştırma soruları TC Başbakanlık Osmanlı arşivi kayıtları ve Cumhuriyet arşivi kayıtları ile diğer araştırmacıların bulgularından istifadeyle cevaplandırılmıştır. Odaklanılan yıllara ilişkin araştırma sorularının cevabı 7. Rostovskiy Per., No: 12 adresindeki Moskova Büyükelçiliğinin araştırmacılara müsaade edilen arşivlerinden, büyük ölçüde Moskova Basın Müşavirliğinin RF gazete, dergi, tv yayını, internet kaynaklı koleksiyonu kayıtlarında aranmıştır.

2.2. Çalışmanın Amacı

Türkiye-RF-ABD yönetimlerinin Karadeniz’e bakışını ve uygulamalarını 2000-2010 yılları için ortaya çıkarmaktır.

2.3. Araştırma Soruları

Amaç ile doğrudan ya da dolaylı bağlantılı aşağıdaki soruların cevabı aranmıştır:

- Türkiye’nin 2000-2010 yılları Karadeniz politikası nedir?
- RF’nin 2000-2010 yılları arası Karadeniz politikası nedir?
- ABD neden Karadeniz ve çevresini denetimine almak istemektedir?
- ABD Karadeniz ve çevresinde denetimi ele geçirmek için neler yapmıştır?

Putin döneminde (2000-2010) Türkiye-ABD-RF ilişkilerinin keşişiminde Karadeniz neyi/neleri ifade eder?

2.4. Veri Toplama

Veriler büyük ölçüde TC Moskova Büyükelçiliği bağlı birimi Basın Müşavirliği koleksiyonundan, TC Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı ve Cumhuriyet Arşivi, TC Dışışleri Bakanlığı “Uluslararası Antlaşmalar” veri tabanı (<http://ua.mfa.gov.tr>), Boru Hatları İle Petrol Taşıma A.ř.’nin (BOTAş) kaynaklarından, Resmi Gazeteden toplanmıştır.

Basın Müşavirliği koleksiyon kayıtları hakkında bazı bilgiler vermek yararlı olacaktır. Basın Müşavirliğinin makalede istifade edilen koleksiyon kayıtları 2000 ile 2010 yılları arasını kapsamakta, 1.669.554 sözcükten ve 4.178 sayfadan oluşmaktadır. Koleksiyonda 710 kez Karadeniz sözcüğü tekrarlanmaktadır. Tekrarlanan 710 Karadeniz sözcüğünün bağlamı

(önceki ve sonraki cümleler) incelenmiştir. Basın Müşavirliğinin RF vatandaşı Tataristan kökenli tercümanı Anatoliy Hayrettinov tarafından Türkçeye çevrilen haberler elektronik sistemle BYEGM'ne aktarılmıştır. BYEGM içerikleri istifade edeceği farz edilen devlet kurumlarına yönlendirmiştir. Basın Müşavirliği mensupları takibinde yarar gördükleri, Türkiye'de ilgili kurumlar personelinin bilmesinin yararlı olacağını farz ettikleri içeriği Türkçe'ye çevirmiştir. Tercüme edilen içerikler ilgili devlet kurumlarına yönlendirildiği için RF ve Türkiye yöneticilerinin Karadeniz ve çevresine ilişkin politikalarının karşılıklı yankılanmasına neden olmuştur.

Tablo 1: BYEGM Moskova Basın Müşavirliği koleksiyon verileri, 2000-2010

Yıllar	Sözcük sayısı	Sayfa sayısı	Karadeniz sözcüğü tekrarı	(Sıklık=Sözcük sayısı / Karadeniz tekrar sayısı)
2000	300994	859	102	2950,00
2001	140596	356	50	2811,00
2002	152079	382	25	6083,00
2003	166556	405	52	3203,00
2004	180324	435	68	2651,00
2005	224868	537	93	2417,00
2006	170772	416	113	1511,00
2007	130757	318	75	1743,00
2008	70032	168	35	2000,00
2009	69317	158	61	1136,00
2010	63259	144	36	1757,00
Top.	1669554	4178	710	

Kaynak: Moskova Büyükşehirliği Basın Müşavirliği haber-Yorum koleksiyonu.

Koleksiyonuna tercüme edilip, arşiv numarası verilerek kaydedilen ve bu makalede istifade edilen RF yayınlarının özelliklerini açıklamakta fayda vardır. 2000-2010 yıllarında 12 gazeteden haberler aktarılmıştır: Gazeta SNG, İzvestia, Kommersant, Komsomolskaya Pravda, Krasnaya Zvezda, Nezavisimaya Gazeta, Parlamentskaya Gazeta, Pravda, Rossiya, Rossiyskaya Gazeta, Segodnya, Vremya Novostey. Putin'in yönetiminde genelde yayıncılık (basılı, sesli, görüntülü) özelde gazete yayıncılığında özgürlükler Yeltsin dönemine göre daralmıştır. Yeltsin döneminde tercüme edilen içeriklerin (haber, yorum, telkin, vd.) yayınlandığı gazetelerin tamamına yakının sahipliği kamu, oligarhlar ya da yabancılar arasında dağılmaktaydı. Yeltsin döneminde Basın Müşavirliği mensuplarının tercüme ettiği içerik ile içeriğin yayınlandığı gazete sahibinin (kamu, özel) görüşünün, hedeflerinin çelişmediği görülmüştür. Bu nedenle Yeltsin döneminde ve Putin döneminde gazetelerin sahiplerini bilmekte fayda vardır. Gazetenin sahipliği Karadeniz'e ilişkin haberlerin sıklığını etkilenmiştir şöyle ki Yeltsin döneminde gaz nakli ile ilgili haberler daha ziyade Gazprom'un Trud ve Vek gazetelerinde yoğunlaşmıştır.

SSCB'nin son yıllarında özel gazetelere müsaade edilse de gazete ve televizyon yayıncılığında kamunun büyük payı Yeltsin döneminde süregitmiştir. Kamu kesimi Yeltsin döneminde çoğu gazetenin ya doğrudan ya da dolaylı sahibiydi. Krasnaya Zvezda gazetesi Rusya Federasyonu Savunma Bakanlığı'nın yayın organıydı. Rossiyskaya Gazeta hükümetin,

Parlamamentskaya Gazeta meclisin gazetesiydi. İzvestia gazetesi'nin sahibi kamu şirketi Lukoil idi. Trud ve Vek gazeteleri Gazprom'un denetimindeydi.

Bazı gazete ve televizyonların sahipleri ise oligarhlardı. Oligarh tabiri devlet kaynaklarıyla büyüyen az sayıda devasa büyüklükte Batı ile bağlantılı özel holding sahiplerini betimliyordu. Gazete, dergi, televizyon sahibi oligarhlar devlet kaynakları ile oluşup/oluşturulup büyüdüklerinden Yeltsin yönetimine yakındılar. Oligarhlar devlet kaynaklarını (ucuz ya da negatif faizli kredi, özelleştirilen tesisler, haklar, imtiyazlar vb.) yutarak ve emerek büyüdükleri için başkan Yeltsin'i gazeteleri ve televizyonları vasıtasıyla destekliyorlardı. Etkili bazı gazetelerin sahibi oligarhları anmakta fayda vardır. Nezavisimaya Gazeta oligarh Boris Berezovsky'nin denetimi altındaydı. Kommersant Daily Vladimir Yakovlev tarafından kuruldu, Eylül 1992'de yayınlanmaya başladı, Oligarh Boris Berezovsky tarafından satın alındı. Segodnya gazetesi Most Bank kurucusu oligarh Viladimir Gusinskiy tarafından kontrol ediliyordu (Tanrısever, 2005, s. 160-163).

Yeltsin dönemi ile Putin döneminde basın özgürlüğüne de işaret etmek gerekir. Putin döneminde merkezileşme ve güçlü devlet politikasının ana temalarından biri de "kanun diktatörlüğü"dür (diktatura zakona). "Kanun diktatörlüğü" kavramı, 2000 yılı başkanlık seçimi kampanyasında Putin'in sıklıkla kullandığı bir söylemdir (Politkovskaja'dan aktaran Taştan, 2002, s. 101). Vladimir Putin'in başkanlığı ile birlikte medya ve yönetim arasındaki gerilim "medyaya haddi bildirilerek" azalmıştır (Gül ve Yavuz, 2015, s. 191). Putin'in 2000'de göreve başlamasıyla devlet ilk olarak muhalif görüşlü televizyon kanalı NTV'yi hizaya çekmiştir. NTV o günden bu yana Gazprom-Media Holding'in bir parçası" olmuştur (<https://www.eurotopics.net>).

Rusya Federasyonu-Türkiye ilişkilerinin önemli bir belge kaynağı Dışişleri Bakanlığı diplomatik arşividir ancak tasnif işlemleri sonuçlandırılmadığından belgelere erişilememektedir. Diğer önemli veri kaynağı TC Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı ve Cumhuriyet Arşivi kayıtlarıdır. Osmanlı arşivlerinde 04 Ekim 2016 tarihi itibari ile başlığında Karadeniz'i içeren yazılı ve görsel (harita, plan, proje, kroki, vd.) 2.029 belge olduğu görülmüştür. Cumhuriyet arşivinde ise başlığında Karadeniz'i içeren 393 belge olduğu görülmüştür. Karadeniz'e ilişkin belge sayısının yüksek olmasının bir anlamı olsa gerektir.

2.5. Geçerlik ve güvenirlilik

Geçerlik ve güvenirlilik makul düzeyde sağlanmıştır. Araştırma betimsel geçerlik (descriptive validity), yorumlayıcı geçerlik (interpretive validity), kuramsal geçerlik-iç geçerlik (theoretical validity), genellenebilir geçerlik (generalizability validity), değerlendirmeci geçerlik (evaluative validity) ölçütlerinin farkında olunarak yürütülmüştür.

3. BULGULAR

Basın Müşavirliği koleksiyonu kayıtlarından elde edilen bulgular, araştırmada yanıtı aranan soruların cevabına yönelik olarak başlıklar halinde sunulmuştur. Bulgulara ve bulguların yorumuna geçmeden önce anılması gereken SSCB sonrası Karadeniz'e sahildar devlet

sayısının değiştiği ve Türkiye'nin RF'nin bağımsızlığını tanınmasıyla Karadeniz'in Türkiye ile SSCB arası ilişkilerden çıkıp Türkiye-RF ilişkilerinin konusu olduğudur. RF'nin, SSCB'nin devam eden devleti olduğu iddiasını Türkiye reddetmediği için Karadeniz'e dair SSCB devri anlaşmaları geçerliliğini sürdürmüştür.

SSCB sonrası Karadeniz belirsizliklere, istikrarsızlıklara, işbirliği arayışlarına konu olmuştur. Yeni bağımsız devletlerin geleceği, SSCB'nin Karadeniz donanmasının bölüşümü, Kırım'ın geleceği, Gürcistan ve Ukrayna'nın NATO'ya üyelik talebi, Karadeniz çevresinde SSCB limanlarının geleceği, Hazar petrolünün nakli Yeltsin ve Putin döneminde Karadeniz'e ilişkin önemli konu başlıklarını oluşturmuştur. ABD'nin Karadeniz politikaları tüm bu konu başlıklarını doğrudan etkilemiştir.

3.1. SSCB Sonrası Türkiye'nin Karadeniz politikası

Türkiye ile Rusya'nın karadan sınır komşuluğu sona ermiştir. Rusya ile Türkiye yüzyıllar sonra ilk kez sadece Karadeniz'den deniz komşusu olarak kalmışlardır. Rusya İmparatorluğu'nun karadan saldırıları Karadeniz'in doğusundan ve batısından gelmişken SSCB sonrası Türkiye ile RF arasına Karadeniz'in doğusunda bağımsız Gürcistan, Ermenistan ve Azerbaycan girmiştir. Karadeniz'in batısında SSCB döneminde karadan sınırdaş olunmasa da Bulgaristan ve Romanya hasım doğu bloğunda, SSCB'nin himayesindeydi. SSCB sonrası Bulgaristan ve Romanya Moskova'nın himayesinden kurtulduğundan karadan Karadeniz'in batısından RF'nin İstanbul'a erişme imkânı azalmıştır. SSCB sonrası Türkiye Karadeniz'e en uzun sahil devleti olarak belirmiştir. Bu yeni şartlar altında Türkiye'nin Karadeniz politikası oluşturulmuştur.

SSCB sonrası Karadeniz çevresinde bağımsız devlet sayısı artmıştır. Karadeniz sahilinde 1991'de bağımsız Ukrayna, RF, Gürcistan doğmuştur. Türkiye bağımsız devletleri ilk tanıyıp, bağımsızlıklarının sürdürülmesinden yana politikalar izlemiştir. Karadeniz'e sahil ya da yakınındaki (Moldova, Azerbaycan vd.) bağımsız devletleri desteklemiştir. Türkiye, Romanya ve Bulgaristan'ın NATO'ya katılımını desteklemiştir. Türkiye, NATO'nun "açık kapı" politikasını başından beri desteklemiştir. "Bu bağlamda Türkiye, Bulgaristan, Romanya, Slovenya, Slovakya, Estonya, Litvanya ve Letonya'nın 2004'te, Hırvatistan ve Arnavutluk'un ise 2009'da NATO'ya katılmalarını memnuniyetle karşılamıştır." (<http://www.mfa.gov.tr>). Türkiye yeni üyelerin katılımını desteklerken ve memnuniyetle karşılarken RF yıllar geçtikçe daha çok tedirgin, şüpheli olmuştur. Çünkü NATO'nun hem Baltık Denizi hem Adriyatik Denizi hem de Karadeniz'e sahili genişlemiştir. 2004'de Kaliningrad NATO üyeleri ile çevrelenmiştir. Ukrayna ve Gürcistan'ın NATO'ya katılımı halinde RF Karadeniz'de doğusundan ve batısından NATO üyeleri le çevrilecekti.

Türkiye ile RF Karadeniz havzasında rekabet ya da işbirliği seçenekleriyle karşı karşıya kalmıştır. Türkiye Karadeniz sahili devletlerle her alanda mümkün olduğunca rekabet ya da tahakküm yerine işbirliği politikası izlemiştir. Türkiye, Karadeniz sahili ve yakınındaki ülkelerle iktisadi ilişkilerin artırılması ve kurumsallaştırılmasına yönelik Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatının işlevinin artırılmasına çabalamıştır. Karadeniz sahillerinin barış ve refah kıyıları olmasını hedeflemiştir. Karadeniz'i çevreleyen karayolu yanında limanlar, deniz yollarıyla ülkelerin, şehirlerin birbirine bağlanmasını hedeflemiştir. Sadece

iktisadi değil diğer alanlarda işbirliğinden yana olmuştur. Türkiye, Karadeniz sahili lkelerin Karadeniz’de arama ve kurtarma faaliyetlerini Bleackseafor çerçevesinde işbirliğiyle yürütmesine yönelmiştir. Türkiye ortak tatbikatlar yapmış, deniz kuvvetlerinden yetkililerin bir araya gelmesini teşvik etmiştir. Karadeniz’in kirletilmemesi için çabalamıştır.

Türkiye, Karadeniz çevresindeki ülkelerde SSCB’nin tahakkümünün RF’nca sürdürülmemesi için çabalamış aynı çabayı Hazar Denizi evresi ülkelerde de göstermiştir. Türkiye, Hazar petrol ve gazına erişimde RF’nin aracılığını, tesirini azaltmaya çabalamıştır. Türkiye, Hazar Denizi ve çevresi lkelerin petrol ve doğal gazının Türkiye’de tüketilmesi ya da borularla başka ülkelere nakli için uğraşmıştır. Türkiye, Karadeniz’in altından boru hatları ya da elektrik kablolarıyla enerji teminine çabalamıştır.

Türkiye, SSCB’nin Karadeniz’deki eski rolünü RF’nin hem ABD’nin almamasına gayret etmiştir. ABD’nin Karadeniz’e nüfuzu politikasına temkinli yaklaşmıştır. Türkiye, Karadeniz sahili ülkelerinden Bulgaristan ve Romanya’nın NATO’ya üyeliğini desteklerken ABD’nin Ukrayna ve Gürcistan’ı NATO’ya katma çabalarına mesafeli durmuştur. Türkiye, Ukrayna’nın olası NATO’ya üyeliğini desteklemiş ancak ne çıkmamış, Ukrayna’nın Avrupa-Atlantik yapılarıyla bütünleşmesine ve NATO ile yakın ilişkiler geliştirmesine verdiği desteği srdrmştir. Türkiye, Ukrayna’nın NATO ile ortaklık ilişkilerini mevcut mekanizmalar çerçevesinde geliştirmesinin Karadeniz’de ve uluslararası istikrara önemli katkıları olacağına inanmıştır ((<http://www.mfa.gov.tr>).

Türkiye yabancıların (ABD) güvenlik teminine, Karadeniz’in güvenliğinin ABD ile paylaşılmasına karşı olmuştur. Güvenliğin Karadeniz ülkelerince sağlanması politikası gtmştir. Türkiye, ABD’nin Karadeniz’e siyasi ve askeri nüfuz çabalarını 2000’li yıllarda desteklememiştir. Türkiye, ABD’nin Karadeniz’de s edinme, Montrö andlaşması hilafına savaş gemilerini sokma, Montrö andlaşmasını değiştirme çabalarına ve Gürcistan-RF savaşına müdahale planına taraftar olmamıştır. Türkiye, ABD’nin Irak’ı işgaline karadan geçit vermediği gibi ABD’nin Karadeniz’e girişine de denizden geçit vermemiştir.

3.2. RF’nin Karadeniz politikası

RF’nin ne ve nereye ait olduğu ile RF’nin Karadeniz politikası ilişkilidir. Kişi ya da ülke olarak kim/ne olduğunuz, kendinizi/ülkenizi nasıl tanımladığımız ne yapacağınızı/yapılacağını, dış politikanızı belirler. İzaften RF dış politikasının belirlenmesi ve uygulanmasında RF’nin batıya mı ait ya da kendine özgü m olduğu önem kazanmıştır. RF’nin ilk dışişleri bakanı yeni Batıcı Andrey Kozyrev RF’nu batılı normal bir devlete dönüştürmeye çabalamıştır. Kozyrev’den sonra Yevgeni Primakov ile Avrasyacı yöneticilerin RF dış politikasında tesiri artmış ve Putin döneminde tamamen dış politikayı yönlendirmeye başlamışlardır. Avrasyacılar’ın Rusya’nın ne ve Rusların kim olduklarına dair tarifleri farklıydı. Yeni Avrasyacılar, Rusluğu, Doğu-Slav ve Tatar-Moğol halklarının ve geleneklerinin karışımı olarak algıladılar. RF’nu ise bir Avrasya lkesi olarak tanımladılar. Bu tarife göre RF’nin Karadeniz politikası değişmiştir. RF’nin ilk yıllarında RF’nin Karadeniz çevresinde tesiri oldukça azalmıştı. Avrasyacılar Karadeniz ve çevresinde RF’nin etkinliğinin korunması hatta arttırılması taraftarıydılar.

Yeni Avrasyacılar NATO'nun ilerlemesine, Karadeniz'e ulaşmasına karşıydılar. 2000-2010 yıllarında RF'nin politikası, ABD-AB-NATO tarafından tehdit edildiğini değerlendirdiği Karadeniz çevresindeki RF menfaatlerini korumak olarak özetlenebilir. Karadeniz çevresinde ABD-RF mücadelesi NATO'nun genişlemesi, ABD'nin üsler edinme çabasıyla sınırlı kalmamış, hidrokarbon hususunda da yaşanmıştır. RF, Karadeniz dibinden ya da üzerinden Hazar Denizi çevresi ülkelerin petrol ve doğal gazını nakletmeye çok önem vermiş, Mavi Akım boru hattı ile Türkiye'ye doğal gaz teslimine başlamıştır.

Bulgaristan ve Romanya'nın NATO'ya katılımı ile Gürcistan ve Ukrayna'nın olası üyeliği ABD-RF görüş ayrılığı arttırmıştır. SSCB sonrasında Karadeniz'in doğusunda sığ kıyılar RF'ye kalmıştır. RF SSCB Karadeniz filosunun paylaşımı ve filonun üslenmesi sorunu ile karşılaşmıştır. 1997'de Ukrayna ile varılan andlaşmayla RF'nin 20 yıl Sivastopol üssünü kullanmasına müsaade edilmişse de 2000'li yıllarda Ukrayna ve Gürcistan'ın NATO'ya katılımı ihtimali RF'nin Karadeniz donanmasının Sivastopol'u tahliyesi olasılığını kuvvetlendirmiştir. Ancak Rusya'nın Karadeniz kıyıları Sivastopol'ü ikame edemezdi. RF Karadeniz donanmasına ait iki gemi 2002'de Novorossiysk yakınlarındaki fırtınada batmıştır (Muhin, 2003). Ukrayna ve Gürcistan'ın NATO'ya katılımı durumunda Karadeniz sahilinde NATO dışında sadece RF kalacaktı. Bunun RF için deniz kuvvetleri bakımından anlamı düşündürücüdür.

RF, NATO vasıtasıyla ABD'nin Karadeniz sahillerine erişmesine karşıydı. Ocak 2004'te Mikhail Saakashvili'nin iktidara getirilmesinden sonra Gürcistan'da ABD nüfuzu çok artmıştır. "ABD'nin yanı sıra NATO ve Avrupa Birliği (AB) gibi uluslararası örgütlerin Gürcistan'la geliştirdiği sıcak ilişkiler de Rusya'yı rahatsız etmekteydi." (Karabulut, 2011, s. 192). Eylül 2006'da RF Karadeniz'de tatbikata başlamıştı. İgor İvanov, 30 Eylül'de Gürcistan'ın protestolarına rağmen tatbikatı durdurma niyetlerinin bulunmadığını bildirmiştir. Bakan, "... Hangi askeri birliklerimizi Rusya'nın neresinde kullandığımızı kimseye bildirmeye gerek görmüyorum" demiştir. FSB Başkanı Nikolay Patruşev'e göre ise Gürcistan yönetimi Gürcü-Abhaz ve Gürcü-Güney Oset ihtilaf bölgelerinde durumu sürekli gerginleştiriyordu (Solovyov ve Norikov, 2006). RF tatbikat sonrası Şubat 2007'de NATO'yu suçlamıştır. Putin, 10 Şubat 2007'deki 43'ncü Münih Güvenlik Konferansı'nda NATO'nun kime karşı genişlediğini sormuş, 17 Mayıs 1990'da NATO Genel Sekreteri Woerner'ın Brüksel'de NATO ordusunun Almanya'dan ileri yerleşmeyeceğini söyleyerek SSCB'ne kati güvenlik garantisi verdiğini hatırlatıp, NATO'nun taahhütlerini yerine getirmediğinden şikâyet etmiştir. 08 Ağustos 2008'de başlayan Gürcistan-Rusya savaşından önce, Mart 2008'de Alla A. Yazkova ABD ve NATO'nun Karadeniz'e girmek için fırsat gözlediğini ve Karadeniz'de güç dengesini değiştirmek için Rusya ile karşı karşıya geldiği görüşündeydi (Yazkova, 2008, s. 92). Alla A. Yazkova'ya göre Rusya'nın, Karadeniz'deki donanmasının varlığı büyük önem kazanmaktaydı. RF Karadeniz Donanmasının 2017'den sonra Sivastopol'da kalıp kalmayacağı Mayıs 2007'de belli değildi (Yazkova, 2007). Ukrayna'nın NATO'ya olası katılımı RF'nin Sivastopol deniz üssünü terk etmesinin en önemli etkeni olacaktı. RF'de 2006'da Ukrayna'nın ileride NATO'ya katılımı öngörülüyordu. Viktor Miyasnikov'a göre Sivastopol deniz üssünün kira süresi RF-Ukrayna andlaşmasına göre 2017'de sona erecek, RF Karadeniz Donanması Sivastopol'ü muhtemelen terk edecekti. Zira,

Ukrayna'nın yönetiminde hangi güçler, parti bulunursa bulunsun Ukrayna yönetiminin rotası NATO'yla bütünleşme yönündeydi (Miyasnikov, 2006). Rusya, Ağustos 2008'de Gürcistan'a saldırarak NATO'ya katılmayı hedefleyen Ukrayna'ya göz dağı vermiştir (Karabulut, 2011, s. 198).

3.3. ABD, NATO'nun Karadeniz'e İlişkin Politikası ve Uygulaması

ABD'nin Karadeniz politikasının belirlenmesinde "Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi" ekibi etkili olmuşken uygulamaya AB ve NATO katılmış, Türkiye genelde projenin karşısında yer almıştır. Bulgaristan ve Romanya ABD projenin uygulanmasıyla NATO'ya dahil olurken Gürcistan ve Ukrayna, RF'nin askeri müdahale de dahil önlemleriyle NATO'ya üye olamamış, başka bir anlatımla NATO ülkeleri Gürcistan ve Ukrayna'yı üye kabul edememiştir. RF Karadeniz sahillerinin NATO üyeleriyle çevrenmesinin kime karşı olduğunu hem kendine hem de NATO üyelerine sormuş, bu soruya kendi yanıtına göre Gürcistan ve Ukrayna'nın NATO'ya katılımını engellemiştir. RF ayrıca SSCB'ne verilen NATO'nun Almanya'nın doğusuna geçmeyeceği taahhüdünün neden çiğnendiğini sorgulamıştır.

3.3.1. ABD'nin Yeni Karadeniz Politikasının Belirlenmesi ve Uygulanması

1990'lı yılların ortasından itibaren ABD yönetiminde ABD'nin dünyaya hükmetmesini planlayan ekip etkisini arttırmış, bu ekip Karadeniz'i kontrol etmeyi planlamıştır. 1997'de "Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi"ni hazırlayan ekip Karadeniz bölgesinin ABD'nin kontrolüne alınması gereğine işaret etmiştir. Buna göre Karadeniz'e nüfuz edilerek RF'nin "zayıf noktası" Kuzey Kafkasya'yı kontrol etmek mümkün olacaktı. Ekip Karadeniz'e ve Kafkasya'ya Orta Doğu'ya açılan koridor gözüyle bakıyordu (Gorupay, 2007).

ABD'nde 1997'de ifade edilen görüşler Türkiye'de 1999'da tekrarlanmıştır. Amerikan politikasının esasları, AGİT zirvesi sırasında, 1999'da İstanbul'da ABD Dışişleri Bakanlığınca yayımlanan bildiriye ifade edilmiştir. Rusya'ya karşı ABD ve Türkiye'nin konumlarının güçlendirilmesi gereği vurgulanmıştır. 11 Eylül 2001'den sonra ABD Kongresinde Güney Kafkasya ile Karadeniz bölgesi ülkelerinin bağımsızlıklarını desteklemenin Amerikan stratejik çıkarlarına uygun olduğu vurgulanmıştır. 2000'li yılların başında Hazar bölgesinde üretilen petrolün Rusya ve İran toprakları üzerinden naklinin sınırlandırılıp büyük bölümünün Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattıyla nakline yönelik diplomatik çabaları ve yatırımları arttırmanın önemine işaret edilmiştir. Buna paralel olarak, BTC boru hattının güvenliği için NATO'nun Güney Kafkasya'ya sızma politikası teşvik edilmiştir. Karadeniz'de güvenlik tedbirleri çerçevesinde, NATO üyesi ülkeler Türkiye, Romanya ve Bulgaristan'a, ayrıca Gürcistan ve Ukrayna'ya dayalı olarak, bölgede NATO'nun "Aktif Çaba" adlı antiterör programının uygulanması öngörülmüştür (Yazkova, 2007).

ABD'nin Karadeniz'i kontrol planının bir parçası da askeri varlığını arttırmaktır. Pentagon, NATO'nun 2001'den sonra Akdeniz'de gerçekleştirdiği "Aktif Girişim" adlı operasyonunu Karadeniz'e yaymak istiyordu. Bulgaristan, Romanya, Gürcistan ve Ukrayna bu plana destek vermiş; Türkiye ve RF ise kesin bir şekilde karşı tutum almıştır. Türkiye'nin, kendine göre bir takım hukuki ve stratejik gerekçeleri bulunuyor. En önemlisi Montrö Andlaşmasına

uyulmasını istiyordu. Ankara, ABD'nin ısrar etmesi sonucunda Montrö Andlaşmasının yeniden gözden geçirilmesi gerektiği konusunun gündeme gelmesinden tedirgindi. Anna Sokolovskaya'ya göre, Irak işgalinden sonra Türkiye ve ABD arasındaki ilişkiler önemli derecede değişikliğe uğramıştı. Batı'nın eski müttefiki olan Türkiye, giderek hem ABD'den hem de NATO'dan uzaklaşıyordu. Bu arada, Washington, açıkça "Kürt kartını" oynamaya başlamıştı. Haziran 2007'de birçok Türk politikacı, ülke yönetimini Batı'yla ilişkiler yerine, Rusya ve Karadeniz bölgesine yakın bulunan BDT ülkeleriyle işbirliğine yönelme çağrısında bulunuyordu. Oleg Gorupay'a göre ABD bu çağrıları göz önünde bulundurmamak zorundaydı. Çünkü, Washington'un Türkiye'yi müttefik olarak kaybetmesi durumunda bölgedeki bütün stratejisi suya düşecekti (Gorupay, 2007).

ABD'nin yerküreye hükmetme planlarının bir parçası olarak NATO ve AB ile işbirliği halinde Karadeniz'i kontrol etme girişimlerine RF karşı durmuştur. Başkan Bush Nisan 2002'de NATO'nun "Baltık'tan Karadeniz'e kadar" yayılmasını planladığını açıkladıktan sonra RF Dışişleri Bakanı İgor İvanov doğuya genişlemenin "yanlış yöne giden bir yol" olduğunu ifade etmiştir (ITAR-Tass, 2002). Bush'un planlarına uygun olarak Nisan 2003'te Şevardnadze'nin Ukrayna ziyareti öncesinde NATO'ya entegrasyon konusunun ele alınacağı bildirilmiştir. Gürcistan ve Ukrayna yönetimleri Kuzey Atlantik İttifakı'nın tam üyesi olmak isteklerini resmen açıklamışlardır (Gordienk, 2003). Bush'un Nisan 2002'deki açıklamasından 2 yıl sonra 29 Mart 2004'te Bulgaristan ve Romanya NATO'ya, 2007'de ise AB'ye üye kabul edilmişlerdir.

Bush ve Obama Karadeniz'i NATO üyeleri ile çevrelemeye çabalarken RF yönetimi buna karşı çıkmıştır. 2003'te "renkli devrimler" dönemi başlamıştır. ABD destekli Gürcistan ve Ukrayna'daki devrimler sonrası Karadeniz çevresinde ABD'nin nüfuzu artmıştır. Gürcistan'da "Kadife (Gül) devrimi" olarak adlandırılan süreçle ABD tarafından (yönetim, gizli servis, basın, düşünce kuruluşları, akademi) göreve getirilen Saakaşvili yönetimi NATO üyeliğini Gürcistan'ın dış politika önceliklerinden biri olarak belirlemiştir. İstanbul Zirvesi'yle NATO'nun Kafkasya'ya odaklanmasının ardından Gürcistan Kasım 2004'te NATO'yla Bireysel Ortaklık Eylem Planı'nı geliştiren ilk ülke olmuştur. Eylül 2006'da NATO'nun "Yoğunlaştırılmış Diyalog" kararıyla üyeliğe aday ülke konumuna geçirilmiştir. Ukrayna'da ise, ABD ve AB destekli 2004'teki "Turuncu devrim" sonrası Viktor Yuşçenko'nun Devlet Başkanı seçilmesinin ardından, Yuliya Timoşenka'nın Başbakanlığında kurulan hükümetin tercihini Batı'dan yana kullanmasıyla NATO'ya katılım, dış politikanın öncelikli hedefi haline gelmiştir. Öyle ki, 22 Şubat 2005'te Yuşçenko, "çok yönlü dış politika çizgisinin artık geçmişte kaldı"ğını belirterek, ülkesinin "yönünün Batı olacağını" ve nihai hedefin "Avrupa ve NATO'ya entegrasyon olduğunu" vurgulamıştır. Aynı yıl Nisan'da gerçekleştirilen NATO Ukrayna Komisyonu Dışişleri Bakanları toplantısında Ukrayna "Yoğunlaştırılmış Diyalog"a davet edilmiştir (Canar, 2012, s. 63).

Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi kapsamında 1990'lı yılların ikinci yarısında şekillendirilen ABD'nin Karadeniz politikası 2000'li yılların ortasına kadar ilmek ilmek örülmüştür. Ocak 2006'da Bükreş'te "Karadeniz Bölgesi İçin Avrupa-Atlantik Stratejisi" adlı belge tanıtılmıştır. Bundan önce Romanya ve Bulgaristan ile Irak'taki askeri birliklerle bağlantı için Köstence ve Burgaz bölgelerinde Amerikan deniz üslerinin kurulmasına ilişkin andlaşmalar imzalanmıştır.

Burgaz-Dedeğaç ve Köstence-Triest petrol boru hatları projelerinin başlangıç noktaları olan Köstence ve Burgaz'da, deniz üslerini konuşlandırma planları bir rastlantı değildir. ABD, Sivastopol ve Trabzon'da deniz üsleri konuşlandırmak için zemin yoklamıştır. Deniz üslerinin konuşlandırılmasının gerekçelerinden biri; bölgede Pridenestrovye, Abhazy, Güney Osetya ve Yukarı Karabağ gibi, çözümleri askıya alınan ve bölgedeki durumu güçleştiren ihtilaf odaklarının bulunmasıdır (Yazkova, 2007).

ABD'nin desteğiyle AB Karadeniz'e yönelmiştir. 1 Ocak 2007'de Bulgaristan ve Romanya'nın AB'ne katılımıyla AB Karadeniz kıyılarına ulaştırılmıştır. Mart 2007'de Berlin'de, "Avrupa Birliği ve Karadeniz İşbirliği" konferansı düzenlenmiştir. Konferans'ta, güvenlik, ekonomi, ulaşım, ticaret, yatırımlar vb. konular ele alınmıştır. Konferansın son günü AB, Gürcistan topraklarındaki ihtilafın çözümü planını sunmuştur. Plan, daha önce Abhazy, Güney Osetya, Moskova ve Tiflis'i ziyaret eden AB'nin Güney Kafkasya Özel Temsilcisi tarafından hazırlanmıştır. Planda RF ve Abhazy'nın kabulü halinde Abhazy'da AB barış gücünün konuşlandırılmasını öngörülmüştür. RF, Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan "Karadeniz'de Ortak Eylemler" programına destek vermemiştir (Yazkova, 2007).

ABD'nin Karadeniz politikasının uygulamasında AB ve NATO önem arz etmiştir. ABD Karadeniz ülkelerinin NATO'ya ve AB'ne üye olmalarına çabalamıştır. SSCB sonrası AB'nin ve NATO'nun genişleme dalgaları peşi sıra gelmiştir. Bulgaristan ve Romanya'nın AB ve NATO üyeliklerinin tarihlerine bakılabilir. AB, NATO ve ABD birlikte Karadeniz'de RF ile karşı karşıya kalmıştır. NATO-RF ilişkileri ilerleyerek gerileyerek RF'nin Gürcistan'ı işgaline kadar süre gitmiştir.

3.3.2. RF'nin Gürcistan'ı İşgaline Kadar RF-NATO İlişkileri

NATO, Doğu Avrupa ve Baltık Denizi ile Karadeniz'e erişirken NATO-RF ilişkileri ağır aksak süregitmştir. RF-NATO ilişkileri kurumsallaştırılmaya çabalanmış birkaç formül denenmiştir. SSCB sonrası RF'de Yeni Batıcıların etkin olduğu Yeltsin'in ilk döneminde NATO ile işbirliği konseyi ve ortaklık denenmiştir. Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi, Yeltsin döneminde NATO-RF-Türkiye ilişkilerine bir başlangıç oluşturması açısından önem arz etmiştir. SSCB'nin son günlerinde Kasım 1991'deki Roma Zirvesi'nde, Orta ve Doğu Avrupa'da yeni ortaklar edinilmesi için Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi kurulmuştur. SSCB sonrası Barış İçin Ortaklık denense de RF, BDT sınırları dahilinde barışı sağlama görevinin kesinlikle RF'ye bırakılmasını istemiştir. Kozyrev, NATO karargâhında, 22 Haziran 1994'te BİO Çerçeve Belgesini imzalamıştır. Çerçeve Belgesi, RF'nin NATO üyeliğinin mümkün olamayacağını ortaya çıkmasıyla, RF'nin NATO ile işbirliği arzusunun ihmal edilmemesi için bulunan bir çözümdür. Paris'te 27 Mayıs 1997'de "Kuzey Atlantik Paketi ile RF Arasında Karşılıklı İlişkiler, İşbirliği ve Güvenlik Hakkında Temel Andlaşma" imzalanmıştır. Andlaşmada yer alan "NATO ile RF'nin birbirine artık düşman olarak bakmadıkları, tek bir bütün olan özgür, istikrarlı, barışçı ve bölünmemiş bir Avrupa'yı oluşturma konusunda kararlı oldukları hükmü" özel önem taşıyordu. NATO'nun Kosova'ya müdahalesi, 1999'da RF'nin NATO-Rusya Daimi Ortak Konseyi (DOK) işbirliğini askıya almasına neden olmuştur. 11 Eylül saldırıları sonrasında gelişen yeni işbirliği anlayışı çerçevesinde, 2002'de NATO-RF Zirvesinde kabul edilen "Roma Bildirisi"yle NATO-Rusya Konseyi (NRC) kurulmuştur.

NRC'nin amacı siyasi diyalog ve pratik işbirliği sağlanmasıdır. NATO-RF ilişkilerinde 2008 yılındaki Gürcistan krizinin ardından yaşanan olumsuz dönem, 4 Aralık 2009 günü gerçekleştirilen NATO-RF Konseyinde alınan ve Bakanlar düzeyindeki diyalog ve işbirliğini resmen yeniden başlatan kararlarla sona ermiştir (<http://www.mfa.gov.tr>).

Yeni Batıcılar ve Yeni Avrasyacılar NATO'nun doğuya genişlemesini farklı değerlendirmişlerdir. Yeni Batıcılar, NATO'nun genişlemesine genelde olumlu yaklaşırken Yeni Avrasyacılar karşı çıkmışlardır. Sergei Blagovolin, Doğu Avrupa ülkelerinin NATO'ya katılması sonrasında bu ülkelerin RF'ye karşı korkularının ve düşmanlıklarının azalacağını bunun sonucunda RF ile sağlıklı ilişkiler kurabileceklerini iddia etmiştir. Ancak Batı'nın beklentileri karşılamaması RF'de hayal kırıklığı ve öfkeyi doğurmuştur. Yeni Batıcılığın RF'de zayıflamasının birkaç nedeni vardır. İlk RF'nin sorunlarına Batı'nın siyasi ve iktisadi desteğinin beklenen seviyeye ulaşmaması sayılabilir. NATO'nun Doğu Avrupa'ya genişleme sürecini RF'ye rağmen yürütmesi başka bir nedendir. Batı'nın SSCB'ne ilişkin düşman algılamasını RF'ye temkin ve şüphe şekline tahvili bir diğer sebeptir. RF'de Yeni Batıcı politikalarından ayrılışın en büyük işareti Kozyrev'in yerine Ocak 1996'da Yeni Avrasyacı Primakov'un atanması kabul edilebilir. Primakov NATO'nun genişlemesine karşı çıkmıştır. RF, Gürcistan ve Azerbaycan'ın NATO ile sürdürdükleri BİO sürecinden rahatsızlık duymuştur.

RF askerî bürokrasisi NATO'nun Doğu Avrupa'ya genişleme sürecini olumsuz görmüştür. Aleksandr Lebed, Avrupa ülkelerini, NATO'nun doğuya genişlemesi durumunda iktisadi yaptırımlarla ve füzelerle tehdit etmiştir. Lebed, paslı da olsalar Sovyet füzelerinin savaşa hazır olduklarını söylemiştir. Lebed, NATO'nun asıl amacının, RF'ndeki ve eski Sovyet Cumhuriyetlerindeki doğal kaynakları denetimine almak olduğunu iddia etmiştir. Lebed'in açıklamalarına karşın NATO ile ilişkiler sürmüştür. Yaz 2003'te Karadeniz'de NATO ortak tatbikatı yapılmıştır (Muhin, 2003).

3.3.3. ABD'nin Karadeniz Planlarında Türkiye'nin Yeri ve Rolü

ABD planlarının tatbikinde Türkiye'den istifade etmenin yollarını aramıştır. RF tarafında (yönetim, gizli servis, basın, düşünce kuruluşları, akademi) 2000'li yılların başında ABD'nin dağıtılan SSCB coğrafyasında ve Karadeniz çevresinde Türkiye'ye görev verdiğine dair şüphelenmiştir. Türkiye'nin RF'ye hasım politika izlediği değerlendirilmiştir. Bu politikanın arkasında Türkiye'de Osmanlı İmparatorluğu'na özlem ve Batının Türkiye'ye yüklediği görevler aranmıştır. SSCB-ABD rekabeti yaşandığı yıllarda SSCB tarafınca (yönetim, gizli servis, basın, düşünce kuruluşları, akademi) Türkiye'nin görüntüsü NATO'nun ikinci dereceden üyesi, NATO'nun güney kanadı şeklindeydi. SSCB sonrasında ABD hem İslam hem de Pantürkist dünyada verdiği görevleri üstlenmesini Türkiye'den istemiştir. RF tarafında Türkiye'nin Kafkasya ve Orta Asya'da, RF'nin içindeki faaliyetleri ABD'nin verdiği görevin ifası olarak kabullenilmiştir. RF tarafına göre Türkiye'nin militanları finanse etmesi, onlara modern elektronik ekipman sağlaması, cami ve dini merkezler inşa etmesi, Türk liseleri açması, "ders" kitapları basması, Kırım'da Misket Türkleri için evler yapması ve Karadeniz'e yeni gemiler indirmesi için yeterli parası yoktu. Türkiye'nin Karadeniz Ekonomik İşbirliği girişimi için de parası yoktu, 1994 yılında Karadeniz Ekonomik İşbirliği Parlamenteler

Asamblesi kurulmuş en büyük ödeneği, 2 milyon USD Türkiye sağlamıştı. Üstelik, yalnızca kendi payını değil, Azerbaycan'a düşen ödeneği de yatırmıştı. Türkiye daha sonraki yıllarda Gürcistan için de para ödemişti. RF tarafına göre Türkiye kendi parasını harcamıyor, paralar, Washington'dan geliyordu (Spiridonova, 2001).

RF tarafına göre NATO Türkiye'ye daima Karadeniz'de, Kafkasya'da sağlam bir dayanağı gözüyle bakmıştır. ABD'nin planlarında Türkiye'ye rol verdiğine dair şüpheler yanında Türkiye'nin kendi planlarını icra ettiğinden de şüphelenilmiştir. RF tarafına göre SSCB'nin dağıtılmasıyla yeni jeopolitik durumun oluşumuyla Türkiye'nin büyük devlet olma ihtirasları kabarmıştır. Türkiye yöneticileri SSCB sonrası doğan jeopolitik fırsattan azami derecede yararlanmayı amaçlamışlardır. 2000'li yılların ilk yarısında RF'de Türkiye-RF karşılaştırması yapılmıştır. 2003'te Vadim Markuşin'e göre Türkiye ikinci planda (NATO'nun ikinci dereceden üyesi) bir ÷lke konumundayken 1990'lı yılların başlarında ekonomi, politika ve k÷ltür alanlarında elde ettiği başarılar sayesinde, güçlü rakibiyle (RF) yarışmayı göze alabilecek ve bazen RF'ye kendi şartlarını empoze edebilecek bir devlete dönüşmüştür. Markuşin'e göre Türkiye yöneticilerinin ihtiraslarının kaynağı Karadeniz çevresinde başta petrol ve doğalgaz olmak üzere muazzam doğal kaynaklarının bulunmasıydı. Hazar'a sahil devletlerin dünya pazarıyla ilişkileri tümüyle komşularının üzerinden petrol ve gaz nakline bağlıydı. Türkiye, petrol vanasının başına geçerek bu imkândan yararlanmaya niyetliydi. Türkiye diğer yönlerde de faaldi. Örneğin, Ukrayna ile sıkı askeri ilişkiler kurmuştu. RF-Ukrayna çekişmelerinden yararlanıyordu. İlginç olarak 2003'te Türkiye'nin Karadeniz bölgesindeki askeri varlığı sürekli artarken, Türkiye temsilcileri sürekli RF' kaynaklı askeri tehdidin büyüdüğünden yakınınıyorlardı (Markuşin, 2003). Halbuki 2001 itibariyle RF'nin Karadeniz donanması yaklaşık 50 savaş gemisinden oluşuyorken Türkiye 2,5-4 kat fazla savaş gemisine sahipti (Volkov, 2001).

SSCB sonrası aradeniz ÷lkelerinin ABD merkezli siyasi, iktisadi, k÷ltürel sisteme eklenmesine yönelik ABD çabalarına Türkiye destek vermiştir. 2004'te Romanya ve Bulgaristan'ın NATO üyeliğiyle Karadeniz sahilinin yaridan fazlası NATO üyesi ÷lkelerle çevrilmiştir. Türkiye, Romanya ve Bulgaristan'ın NATO'ya üyeliğini desteklemiştir. Ayrıca Genelkurmay Başkanı Hüseyin Kıvrıkoğlu Balkanlar, Kafkasya ve Orta Asya'yı kapsayan NATO'nun çevik kuvvetler karargahının İstanbul'da olmasını önermiştir (Muhin, 2000).

3.4. ABD'nin Gürcistan Politikası ve Türkiye

Hazar petrollerinin nakli hususunda ABD-Türkiye cephesi ile RF cephesi arasındaki mücadelede Gürcistan önemli yer tutmuştur. Türkiye açısından NATO'nun genişlemesine Gürcistan'ın dâhil edilmesi, Gürcistan'da RF askerlerinin bulunması münasebetiyle önemliydi. Nisan 1995'te NATO Parlamenter Asamblesi heyeti Tiflis'i ziyaret etmiştir. şevardnadze NATO ile temasları arttırma isteğini dile getirmiştir. Gürcistan'ın NATO'ya girme ihtimali de görüş÷lmüştür. Türkiye, erken petrolün RF toprağı Novorossysk'e değil Gürcistan toprağı Supsa'ya nakli taraftarıydı. 15 Mayıs 1998'de Türkiye, Azerbaycan ve Gürcistan Hükümetleri arasında Hazar petrolünün ana iletim hattının Bak÷-Ceyhan hattı ile taşınmasına dair mutabakat İstanbul'da imzalanmıştır. Hatta dair hükümetler arası andlaşma ve geçiş ÷lkeleri andlaşması hazırlanması hususunda mutabakata varılmıştır. Sonraki andlaşmalara ABD temsilcileri müşahit olarak katılması dikkat çekmiştir. RF, Kasım 1999'da

Azerbaycan ve Gürcistan'a Bakü-Ceyhan hattından vazgeçmeleri için baskı yapmıştır. RF Başbakan Yardımcısı Nikolay Aksenenko, Azerbaycan yönetimini Bakü-Ceyhan projesinin kârlı olmadığına ikna etmeye çabalamıştır. 18 Kasım 1999'da Clinton ve Norveç Başbakanı Kjell Magne Bondevik müşahitliğinde Türkiye, Gürcistan ve Azerbaycan arasında İstanbul'da paket andlaşmaları imzalanmıştır.

RF'de yaşayan Gürcüler Gürcistan'ın Batı'ya yöneliminin aksine RF-Gürcistan bağlantılarının artmasından yanaydılar. RF basını RF'de yaşayan Gürcülerin düşünce ve tutumunu Valery Kobaliya'nın kaleminden aktarmayı yararlı görmüştür. Valeriy Kobaliya'ya göre Türkiye-ABD planı gerçekleşirse Gürcistan haritadan silinecekti.

“Amerikan-Türk planı gerçekleştiği takdirde, Gürcistan, haritadan silinecektir. Bu yüzden Gürcistan, güçlü bir Rusya'ya ihtiyaç duymaktadır. Rusya ile olan birlik sayesinde iki yüz yıl içerisinde, Gürcistan devlet olabilmiş, inancını koruyabilmiş ve güçlendirebilmiştir. ... Gürcistan halkı, NATO'nun Türk ordusunun kendi topraklarına girmesine hiçbir zaman izin vermeyecektir, ancak bunun için Gürcistan'ın başında bir vatanseverin, bir vicdan adamının bulunması lazım.” (Kobaliya, 2001).

ABD 1990'lı yıllarda Karadeniz'e sahil ülkelerde nüfuzunu arttırırken Türkiye genelde ABD'ne destek vermiştir. Karadeniz kıyısında ABD ile RF arasında rekabet Gürcistan üzerinde yoğunlaşmıştır. Gürcistan yönetimi SSCB sonrası Karadeniz'e sahil diğer ülkeler gibi Batı'ya ve NATO'ya yönelmiştir. Gürcistan'ın NATO'ya yönelimine Almanya ve Fransa temkinli mukabile etmiştir. Nisan 2008'de Bükreş'te NATO zirve toplantısında Bush'un bütün ısrarlarına rağmen, RF'nu tahrik etmek istemeyen Almanya ve Fransa'nın tutumundan ötürü Ukrayna ve Gürcistan “Üyelik Eylem Planı” uygulaması kapsamına alınmamıştır. Toplantı bildirisinde bu ülkelerin NATO'ya katılmaları konusunda kararlılığın vurgulanmasıyla yetinilmiştir (Türkmen, 2008). Saakaşvili yönetiminin toprak bütünlüğü ve NATO'ya katılımına yönelik tedbirleri nedeniyle Gürcistan RF'nu tarafından işgal edilmiştir. Türkiye işgal sırası ve sonrasında Gürcistan ve ABD'nin umduğu desteği vermemiştir. Ancak RF basınında Türkiye'nin Gürcistan'a silah sağladığı iddia edilmiştir (Baranets, 2008). RF basını Mayıs 2008'de Türkiye'den Gürcistan'a askeri teçhizat temin edildiğini iddia ettikten 4 ay sonra Ekim 2008'de Türkiye'nin ABD'ni değil RF'nu desteklemesine şaşkınlığını yazmıştır.

“... Türkiye ... Ağustos 2008'de Gürcistan ve ABD'yi değil, Rusya'yı desteklemekle herkesi hayrete düşürdü. O zaman Erdoğan hemen Moskova'ya geldi. Hatta Türkiye eski Montrö Sözleşmesi'ne atıfta bulunarak, ABD'nin istediği sayıda savaş gemisinin İstanbul Boğazı'ndan Karadeniz'e geçmesine izin vermedi. Başbakanın karşıtları olan askerî çevreler de, giderek ABD'ye sırtını çevirmeye ve Moskova'ya bakmaya başladılar. Rusya, yeni dost arayışı içinde bulunan yeni Türkiye'ye TEA ve stratejik ortaklık gibi gerçek bir alternatif teklif etmelidir. Örneğin: böyle ortaklık, Türkiye'nin ortaya attığı “Güney Kafkasya Barış Platformu” ile bağlı olabilir. Gürcistan, Azerbaycan, Ermenistan, Rusya, Türkiye ve İran bu platformun üyeleri olabilir. Aynı zamanda bu inisiyatif, Kafkasya'daki durumu istikrarsızlaştıran ABD gibi dış güçleri dışlayabilir.”(Markov, 2008).

RF yönetimi ABD gemilerinin Karadeniz'e girişine Türkiye'nin izin vermemesini memnuniyetle karşılamıştır. ABD gemilerini RF'nu korkutmak için Karadeniz'e sokmak istemiştir. Türkiye, Montrö andlaşmasına uygun sınırlı tonajdaki ABD savaş gemilerinin geçmesine izin vermiştir. Bundan dolayı ABD'nin baskısıyla karşılaşmıştır. İşgal sonrası Başbakan Erdoğan Moskova'ya gitmiş ve Batı'nın sert eleştirilerine rağmen Batı'nın beklediği tepkiyi vermeyip RF'ye zor günlerinde destek vermiştir. Milletvekili Markov bu durumu şöyle değerlendirmiştir;

“Türkiye, artık ABD'nin gerçek mttelefiki değil. Türkler dahil diğer ülkeler de henüz bu gerçeğin farkında değiller. şimdilik Türkiye ABD'ne karşı sert hareketlerde bulunmuyor, çünkü gelecekte ona baskı yapabilmek için bu süper gle ittifak imajını korumak istiyor. Türkiye, artık ABD'nin mttelefiki değil, çünkü Türkiye'nin gözünde ABD'nin rolü çok değişti.” (Markov, 2009).

Türkiye yönetimi ABD'nin ısrarıyla Karadeniz'e sahil dar ülkeler haricindeki devletlerin askeri gemilerinin Karadeniz'de kalma süreleri konusunun yeniden tartışmaya açılmasından endişe duymuştur. Çünkü Karadeniz'de g dengesinin bozulması, RF'nin ve dış politikada daha bağımsız adımlar atmaya başlayan Türkiye'nin aleyhine olurdu (Yazkova, 2007).

Milletvekili Markov 28 Ekim 2008'de Türkiye'nin NATO, ABD ve Batı ile alışıldık bağlantılarının kopmaya başladığını belirtmiştir. NATO, ABD ve Batı'nın Türkiye'ye zarar verdiğini Türkiye'nin Batı'dan uzaklaştığını iddia etmiştir. ABD'nin Türkiye'nin sınır komşularını istikrarsızlaştırdığını Irak ve Gürcistan'daki ABD nüfuzunun Türkiye'nin güvenliğini tehdit ettiğini belirtmiştir. Türkiye'nin artık değiştiğini vurgulamıştır;

“Biz, Türkiye'ye, ABD ve NATO'nun ileri karakolu gözüyle bakmaya alıştık. Bu lke, “soğuk savaşın” sürdüğü dönemde gerçekten de oyleydi. Tarih açısından biz, bu devlete Rusya-Türk savaşları gözlüğüyle bakıyoruz. Oysa dünyamız hızla değişiyor. Türkiye, artık bambaşka bir ülke ve yakın gelecekte orada daha da büyük değişiklikler olacaktır. Avrupa Birliği'ne üyelik ve ABD ile stratejik ortaklık gibi Türkiye'nin dış siyasi öncelikleri giderek ortadan kalktığından, bu ülke dünyada kendisi için yeni bir yer aramak zorunda kalacaktır.” (Markov, 2009).

Markov Türkiye'nin dünyada kendisine bir yer aradığını Türkçe konuşan ülkelerle eklemlenme girişiminin tamamlanamadığını Türkiye'nin Tek Ekonomik Alana'na davet edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Markov'a göre SSCB sonrası yeni uluslararası politikada RF ve Türkiye birlikte hareket etmeliydiler. Böylece ABD'ni Karadeniz çevresinden uzaklaştırabilirlerdi. Markov'un görüşleri 2008'de RF yönetiminin Türkiye'ye bakışını yansıtıyordu.

“.. Rusya, yeni dost arayışı içinde bulunan yeni Türkiye'ye TEA ve stratejik ortaklık gibi gerçek bir alternatif teklif etmelidir. Örneğin: böyle ortaklık, Türkiye'nin ortaya attığı “Güney Kafkasya Barış Platformu” ile bağlı olabilir. Gürcistan, Azerbaycan, Ermenistan, Rusya, Türkiye ve İran bu platformun yeleri olabilir. Aynı zamanda bu

inisiyatif, Kafkasya'daki durumu istikrarsızlaştıran ABD gibi dış güçleri dışlayabilir.” (Markov, 2009).

Türkiye Karadeniz güvenliğinin Karadeniz ülkelerince temini politikasını tatbik etmiştir. Bu politika uyarınca “Kafkasya’da İstikrar ve İşbirliği Platformunun kurulması” inisiyatifi Başbakan Erdoğan’ın 12 Ağustos 2008’deki Moskova ziyareti sırasında ortaya atılmış ve önerisi RF yönetimince desteklenmiştir. Platforma Rusya ve Türkiye’nin yanı sıra Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan’ın da katılması öngörülmüştür. Gürcistan, RF işgal askerlerinin tamamının Gürcistan topraklarından çekilmesinden sonra ittifaka katılabileceklerini belirtmiştir. RF askerleri 2008 Ekim ayında Abhazya ve Güney Osetya dışında işgal ettikleri Gürcü topraklarından çekilmişlerdir. Platformun kurulmasıyla Rusya ve Türkiye’nin nüfuzu artacak, ABD’nin ise azalacaktı. Başka bir deyişle, Türkiye ve RF Karadeniz ve çevresinde ihtilafların çözümünü, güvenlik teminin üstlenmek istemiştir (Fridland, 2008), (Mamedov, 2008).

3.5. ABD’nin Ukrayna Politikası ve Türkiye

ABD ve Türkiye Ukrayna’yı RF karşısında desteklemiştir. SSCB sonrası Ukrayna yerkürede en çok nükleer silah üretim, depolama ve fırlatma tesisi olan ülkelerden biri olarak belirmiştir. ABD ve diğer ülkelerin Ukrayna’ya toprak bütünlüğü garantisine karşılık Ukrayna nükleer silahlarından, tesislerinden ve gelecekte nükleer silah temin etmek hakkından feragat etmiştir. Ukrayna toprak bütünlüğü garantisini RF’ye karşı istiyordu, çünkü SSCB sonrası RF yönetimi ve toplumunda Kırım’ın Ukrayna’da kalmasına tepki vardı. Ukrayna NATO’ya katılmak istiyordu, böylece NATO ile birlikte RF’ye karşı toprak bütünlüğünün temini için mücadele edebilecekti.

NATO Karadeniz’de nüfuz kazanırken Ukrayna ile RF arasında çok sayıda ihtilaf çözülemeden süregidiyordu. Bunlardan ilki Azak Denizi’nin statüsüne dairdi. Azak Denizi sahasında iki ülkenin güvenliğinden başka, iktisadi meseleler ve çevre sorunları da vardı. Denizin statüsünün Ukrayna’nın talebine göre belirlenmesi halinde, NATO gemileri Azak Denizi’ne serbestçe girebilecekti. İkinci mesele Azak Denizi’ni Karadeniz’e bağlayan Kerç Boğazı’nın seyir koridoru ve kanallarının hangi ülkeye ait olacağına dairdi. Üçüncü ihtilaf, Karadeniz ile Azak Denizi’nde seyrüsefer güvenliğini sağlayan (deniz feneri vb. gibi) trafik-hidrografik yapılara ilişkindi. Öte yandan, tartışmalı adaların tümünün balıkçılık ve muhtemelen petrol ve doğalgaz dahil, doğal kaynakların bulunduğu sahalar belki de en nazik sorunu oluşturmaktaydı. İhtilaflar süregiderken RF kendi kıyılarında üslenme hazırlıkları yapıyordu. RF Karadeniz donanmasının deniz piyade taburlarından biri Sivastopol’dan Novorossiysk’e aktarılmaya başlanmıştı. Taganrog kentinde, gerekli tüm altyapısıyla birlikte bir askeri havaalanı hazırlanıyordu. Gelencik ve Tuapse’de bot birlikleri konuşlandırılacaktı. RF Karadeniz donanmasının Kırım’dan tamamen çekilerek RF’nin Karadeniz sahilinde üslenmesi gerçekçi değildi, çünkü RF’nin Karadeniz kıyıları uygun değildi. 2002 aralık ayında Novorossiysk yakınlarında meydana gelen bir fırtına sonucunda Karadeniz donanması’na ait iki gemi batmıştı. İskele, bent ve dalgakıranlar gibi tüm altyapının modernizasyonu yapılırsa bile, Novorossiysk yakınlarında gemilerin doğal afetlerden korunması garanti edilemezdi. Muhin’e göre ihtilafların RF lehine çözümü Azak Denizi ve

Karadeniz'in RF sahilinde ve adalarında donanmanın güçlendirilmesiyle mümkün olacaktı. (Muhin, 2003).

Ukrayna ile RF arasında ihtilaflar, güvensizlik süregiderken RF yöneticileri Türkiye'ye güvenmiyordu. RF yetkilileri Aralık 2004'te NATO'dan ve Türkiye'nden kuşkuluydu. Putin'in ziyareti çerçevesinde Türkiye'ye giden RF Savunma Bakanlığı temsilcileri NATO'nun Barış İçin Ortaklık Programı çerçevesinde subaylara eğitim verilen merkezini ziyaret etmiştir. Ziyaret sırasında Tümgeneral Anatoli Mazurkeviç merkezle ilgili brifingi dinlerken, aniden öfkeli bir şekilde "... Ben burada kimlere neler öğrettiğinizi anlayamıyorum. NATO başta Gürcistan'da, Makedonya'da, Arnavutluk'ta bu tür merkezler kuruyor, daha sonra oralarda kadife devrimler yapılıyor. Bundan sonra sırada Kırgızistan olabilir. Çünkü Kırgız subaylar da NATO'nun eğitim merkezlerinde eğitiliyor" dediği, bu sırada brifingi veren Türk subayın konuyla ilgili bir yorum yapmayarak, konunun yetkisi dışında bulunduğunu söylediği aktarılmıştır (Komsomolskaya Pravda, 2004).

NATO'dan ve ABD'den kuşkulanan RF tedirgindi, yeni bir örgüt daha kurdurulmuştu. Örgütün oluşturulacağı, 2005 yılı aralık ayının başlarında Kiev'de yapılan Baltık-Karadeniz-Hazar bölgeleri ülkelerinin forumu sırasında ilan edilmiştir. Kiev'de bir araya gelen Ukrayna, Gürcistan, Letonya, Litvanya, Estonya, Moldavya, Makedonya, Slovenya ve Romanya'nın üst düzey temsilcilerine Demokratik Seçim Birliği'nin oluşturulmasına dair bildiri imzalatılmıştır. Kuruluş belgelerinin hazırlanmasından Kiev'de söz edilmemiştir. Fakat yılda üç kere üst düzeyde bir araya gelinmesine karar verilmiştir. RF, NATO'dan ve ABD'den şüphelendiği gibi Türkiye'ye de güvenmiyordu. Türkiye, Güney Avrupa ve Asya arasındaki petrol ve gaz naklinde yer almaya, Karadeniz'in kuzey kıyısında Abhazy ve Kırım'da nüfuz alanı oluşturmaya çalışıyordu. Nüfusu 2 milyon olan yarımada, 250 bin civarında Tatar yaşıyordu. Beş yıl içerisinde Tatar nüfusunun iki kata yükselmesi bekleniyordu. Tatarlar, Kırım'ı ve "başkentleri" Bahçesaray'ı başka yarımada'nın güney kıyısındaki "altın" topraklarını istiyorlardı. Türkiye, Kırım Tatarları Meclisi'ni finanse ediyor, maneviyatın hazırlanmasını sağlıyor ve "Rus Ortodoks beşiğinde" Müslüman topluluğu inşa etmeye çalışıyordu. RF filosunun Sivastopol'dan gidişi, Kırım ve tüm Karadeniz için "geri dönüşü olmayan nokta" olacaktı. Filo Sivastopol'dan Novorossiysk'e nakledilirse kuzey-doğu kıyısına sıkıştırılmış ve sahil güvenlik filosuna dönüşmüş olacaktı. RF tarafında Kırım'ın güney kıyısında hangi ülkenin filosu üslenirse Karadeniz'i kontrol eder görüşü hakimdi. Andrey Milovzorov'a göre, 2017'den sonra yarımada NATO'nun gemileri bulunacak ve büyük ihtimalle bunlar Türk gemileri olacaktı. Yine Milovzorov'a göre üç imparatorluğun - biri günümüz imparatorluğu (ABD), diğer ikisi eski imparatorluk (Osmanlı ve Rusya)- çıkarları Karadeniz'de çatışırsa Karadeniz'i nelerin beklediğini düşünmek bile ürkütücüydü. Çünkü demokrasi "oyunları", renkli devrimler ve doğalgaz nakliyle ilgili çekişmeler, barut dolu bir fiçinin etrafına yanan kibritlerin atılmasına benziyordu. Bu bölgeye okyanus ötesinden, "her şeyi halledecek birini" getirmek çözüm olamazdı: Uygulamada, ABD'nin topraklarından çok uzaktaki herhangi bir bölgede düğümü çözmekle uğraşmayıp kestiği görülmüştü. Bunun Karadeniz'de yaşanmaması için düğümü çözmek işini Rusya ve Türkiye ortaklaşa üstlenmeliydi. Çünkü Türkiye tarafı da Karadeniz bölgesinde Amerikan askeri varlığını istemezdi (Milovzorov, 2005).

2000’li yılların ortasında RF’nin Ukrayna ve Karadeniz’deki ihtilaflara dair görüşleri Ağustos 2008’de RF’nin Gürcistan’ı işgalini anlamayı kolaylaştırmaktadır. 2 Nisan-4 Nisan 2008 Bükreş NATO zirvesinden sonra Rusya-NATO Konseyinin basına kapalı toplantısında Putin, muhataplarına seslenerek, Ukrayna’nın ittifaka katılması halinde tek ülke olarak varlığının ortadan kalkabileceği imasında bulunmuştur. Putin, NATO’nun RF sınırlarına yaklaşmasını, RF çıkarlarına karşı yöneltilen bir tehdit olarak gördüğünü ifade ederek, Rusya’nın buna karşı gerekli adımları atacağı konusunda uyarmıştır. NATO’daki bir kaynağa göre, “Rusya Devlet Başkanı, Gürcistan’dan bahsederken sakın bir şekilde konuştu, fakat Ukrayna’dan bahsetmeye başlayınca birden heyecanlandı. Putin, Bush’a hitap ederek ‘George, sen anlıyorsun, Ukrayna devlet bile değil! Nedir Ukrayna? Bir kısmı Doğu Avrupa’da, bir kısmı da -üstelik büyük bir kısmı- kendisine hediye ettiğimiz bir topraktır!’” demiştir. Putin, ayrıca, her şeye rağmen Ukrayna’nın NATO’ya kabul edilmesi halinde, bu devletin varlığının sona ereceği imasında bulunmuştur. Yani Putin, Rusya’nın, Kırım ve Doğu Ukrayna’yı ilhak edebileceği uyarısında bulunmuştur (Novikov, 2008).

Litvanya Dışişleri Bakanı Linas Linkevičius’a göre 2008’de Bükreş’te NATO-Rusya Konseyi toplantısında, Ukrayna’nın NATO’ya muhtemel üyeliğine ilişkin olarak Putin her zamanki gibi NATO müttefiklerini eğitmeye, terbiyeye çabalamıştır; “Kiminle işbirliği yapıyorsun? Ukrayna? Bu bir ülke değil, yapay bir oluşum, tarihteki bir hata.” Linkyavichyus’a göre NATO temsilcileri şaşkınlıkla Putin’e bakmıştır. Linas Linkevičius “Sözlerine inanamadılar, bir şeyi yanlış anladıklarını düşündüler” demiştir. Bakan’a göre Bükreş’teki 2008 zirvesinde müttefikler Ukrayna’nın gelecekte NATO’nun üyesi olacağını teyit etmişlerdir (Batashvili, 2019, s. 19), (Trenin, 2011, s. 28), (<https://www.pravda.com>).

RF tarafına göre RF’ye baskı aracı olarak ABD tarafından Baltık Denizi ile Karadeniz arasında, bazen “Denizler Arası Ülkeler Birliği” olarak da anılan bir topluluk kurma çabaları seziliyordu. Rusya’ya karşı yeni bir güvenlik duvarının kurulmasının başlangıcını görmek mümkündü. Anılan duvara daha sonra, eskiden SSCB’ni oluşturan diğer bölgeleri de katmak mümkün olacaktı. Moskova demokrasinin derinleştirilmesi ve dondurulmuş krizlerin ortadan kaldırılmasına doğru hareket etmeyi asla yadırgamazdı. Ancak işin bu yönde gelişmesi herhalde Kiev ile Tiflis’de planlanmıyordu (Markuşin, 2005).

4. SONUÇ

İncelenen dönemde Karadeniz’de ABD ve RF politikaları karşı karşıya gelmiştir. Türkiye’nin politikaları istikrarın korunması ve Karadeniz’in güvenliğinin Karadeniz ülkelerince temini şeklinde özetlenebilir.

ABD küresel politikasına uyarlanmış bir Karadeniz politikası üretip ve yürütmüştür. SSCB sonrası ABD’nin tüm yerküreyi kontrol etmesi, ABD merkezli yeni bir siyasi, iktisadi, kültürel dünya kurmaya yönelik genel planın (Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi) bir parçasını Karadeniz’e ilişkin planı oluşturmuştur. Yeni Amerikan Yüzyılı taraftarları ABD’nin Karadeniz’e nüfuz ederek Baltık denizinden Hazar Denizine kadar, hatta Irak’ı işgal ve kontrolü sonrası Baltık Denizinden Basra Körfezine kadar bir hattı kontrol edebileceğini kurgulamıştır.

Yüzyıllar sonra ilk kez SSCB sonrasında Rusya ve Türkiye'nin Karadeniz havzasında karadan sınırdaşlığı sona ermiştir. Bu durum Türkiye yöneticileri memnun etmiştir. Türkiye bununla da kalmayıp Karadeniz kıyısı ölkelerin NATO'ya ve Avrupa yapılarıyla bütünleşmesine destek olmuştur. Türkiye Karadeniz'in batısındaki Romanya ve Bulgaristan'ın NATO'ya katılımını aşıktan desteklemiştir. Türkiye, Karadeniz'in kuzeyindeki Ukrayna ve Karadeniz'in doğusundaki Gürcistan'ın NATO'ya katılımına karşı olmamakla birlikte önyak oluyor görünmemiştir. Dışışleri Bakanlığının tam ifadesiyle "Ölkemiz, ... Ukrayna'nın Avrupa-Atlantik yapılarıyla bütünleşmesine ve NATO ile yakın ilişkiler geliştirmesine verdiği desteği sürdürmektedir. ..." (<http://www.mfa.gov.tr>).

ABD-RF rekabetinde 2000'li yılların ortasından sonra RF daha başarılı olmuştur. Yeltsin'in ilk başkalık döneminde NATO-Avrupa-ABD ile daha uyumlu politikalar izlenmiştir. Yeltsin'in Batıcı Andrey Kozirev'i Dışışleri bakanlığından uzaklaştırması sonrasında Avrasyacıların RF yönetiminde tesirinin zamanla artmasıyla RF'nin NATO-Avrupa-ABD ile ilişkileri uyumu bozulmuştur. Yeltsin sonrası Putin döneminde ise RF ile NATO-Avrupa-ABD Karadeniz'de cepheleşmiştir. 2004'te RF'nin Kaliningrad oblastı NATO sınırları ile çevrelenmiştir. Yine 2004'te NATO sınırları fasılasız Baltık Denizinden ve Karadeniz'e kadar uzanmıştır. Avrasyacı yöneticiler NATO'nun genişlemesine özellikle de Ukrayna ve Gürcistan'ın NATO'ya katılımına kesinlikle karşıydılar. Çünkü RF'nin Karadeniz kıyıları doğudan ve batıdan NATO üyeleri ile çevrelenecekti. NATO'nun 2004'teki genişlemesi sonrası RF ile NATO-Avrupa-ABD ayrışması iyice belirginleşti. RF yönetiminin kanaati renkli devrilerle NATO-Avrupa-ABD'nin "Gül Devrimi" ile Gürcistan'da ve Ukrayna'da kendilerine yakın partileri iktidara taşıdığı şeklindeydi. RF'nin Gürcistan'ı işgali karşısında ABD'nin beklenen tepkiyi verememiştir. RF işgal sonrasında Türkiye'den beklemediği desteği görünce önce şaşırmış sonra Karadeniz'de RF-Türkiye yakınlaşmasının olası sonuçlarını irdelemiştir.

ABD'nin küresel politikasına uyumlu Karadeniz politikasına Türkiye 1990'lı yıllarda daha yakın seyrederken 2000'li yıllarda iki ölkenin Karadeniz politikaları ayrışmıştır. Başka bir ifadeyle Türkiye'nin Karadeniz politikaları Yeltsin ve Putin döneminde farklılıklar arz etmiştir. SSCB sonrası 1990'lı yıllarda Türkiye, Karadeniz çevresinde nüfuzunu arttırmaya çabalarken ABD ile uyumlu hareket etmiştir. ABD, Irak'ı işgal ederek Türkiye'nin güney doğu sınırını istikrarsızlığa, tehditlere açık hale getirmiş, Irak'ta bölücü PKK'ya destek vererek zamanla Türkiye'yi şüphelendirmiştir. Türkiye, ABD marifetiyle oluşturulan güney doğusundaki istikrarsızlık ve tehditlerin benzerinin Karadeniz kıyılarında yine ABD doğrudan ya da dolaylı tesiriyle oluşumuna karşı durmuştur.

Makalenin hipotezleri Putin (Medvedev) yönetiminde Karadeniz ve çevre ölkelerinde ABD-RF rekabeti yaşanmıştır. RF rekabeti lehine çevirmiş, RF'nin iktisadi ve askeri etkisi artmıştır. Türkiye, Yeltsin döneminde ABD'nin belirlediği politikalara yakın politikalar izlerken Putin döneminde Türkiye daha ziyade kendi politikalarını belirleyip izlemiştir. Türkiye'nin kendi politikaları ise RF'nin Karadeniz politikaları ile daha uyumlu idi. Bu hipotezler doğrulanmıştır.

KAYNAKÇA

- Aydın, M. (2003). “Amerika Dünyadan Ne İstiyor, ABD’nin Yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi ve Dış Politikası”, *Stradigma.Com Aylık Strateji ve Analiz E-Dergisi*, 1-7.
- Baranets, V. (2008). “Gürcü Ordusunu Rusya ile Savaşmak İçin Kimler Yetiştirdi... Tiflis’e Askeri Araç ve Silahı Kimlerin Temin Ettiği Ortaya Çıkarıldı” *Komsomolskaya Pravda*, Mayıs 19.
- Canar, B. (2012). “Soğuk Savaş Sonrasında Amerika Birleşik Devletleri’nin Karadeniz Politikası” *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 67 (01), 49-80.
- Çebotaryov, A. (2005). “Türkiye’nin Gölcük Deniz Üssü’nden İzlenimler.” *Krasnaya Zvezda*, Ağustos 31.
- David B. (2019). “An Inescapable Struggle: Russia, The West and Ukraine’s Battle For Survival”, Expert Opinion, Georgian Foundation for Strategic and International Studies, <https://www.gfsis.org/files/library/opinion-papers/117-expert-opinion-eng.pdf>, 3-19.
- Fridland, G. (2008). “Moskova ve Ankara, Yeni Bir Bölgesel İttifakın Kurulması Önerisinde Bulundu”, *Kommersant*, Eylül.
- Gordienk, A. (2003). “Tiflis, Kiev’e Abhazya Sorununun Çözümü İçin Arabuluculuk Önerisinde Bulunacak”, *Nezavisimaya Gazeta*, Nisan 22.
- Gorupay, O. (2007). “Çelişkilerle Dolu Bir Karadeniz”, *Krasnaya Zvezda*, Haziran 29.
- Gül, Y. E. ve Cevit Y. (2015). “Rusya’da TV Yayıncılığı ve Ulusal TV Kanallarının İnternet Sitelerinin İçerik Analizi.” *Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 6, 184-203.
- ITAR-Tass (2002). “Rusya Dışişleri Bakanı İvanov, NATO’nun Doğu’ya Genişlemesi Konusunda Uyarıda Bulundu,” Nisan 19.
- Karabulut, B. (2011). “Rusya Gürcistan Savaşı”, *Küresel Güç Mücadelesinde Avrasya’nın Değişen Jeopolitiği Yeni Büyük Oyun*, editör Mehmet Seyfettin Erol, Ankara: Barış Platin Yayınları, 187–206.
- Kobaliya, V. (2001). “Rusya Kurtuluş Kapısını Kapatdı Vize Rejiminin Getirilmesinden Gürcistan Yönetimi Değil Gürcistan Halkı Çekiyor”, *Nezavisimaya Gazeta*, Şubat 26.
- Komsomolskaya Pravda (2004). “Rus Generaller Türkiye’deki NATO Üsündeler: Siz Burada Kadife Devrimler Hazırlıyorsunuz!”, Aralık 7.

Mamedov, S. (2008). “Türkiye Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, Bir Günlük Bir Ziyaret İçin Bugün Bakü’ye Gidiyor. İki Lider, Kafkasya’da İstikrar ve İşbirliği Platformu’nun Kurulması Konusunu Ele Alacak” *Nezavisimaya Gazeta*, Eylül 10.

Markov, S. (2008). “Duma Milletvekili Sergey Markov: Türkiye, Sadece Bir Tatil Beldesi ve Alış-Veriş Ülkesi Değil. Türk Halkı, Amerikan Aleyhtarı Eğilimleri Bakımından Dünyada Lider”, *İzvestia*, Ekim 28.

———. (2009). “Yeni Dünyada Yeni Bir Rusya ve Yeni Bir Türkiye”, *İzvestia*, Şubat 12.

Markuşin, V. (2003). “Ezeli Komşu ve Rakip”, *Krasnaya Zvezda*, Ekim 30.

Milovzorov, A. (2005). “Karadeniz, Okyanus Ötesinden Bölüştürülecek”, *Gazeta SNG*, Aralık 19.

———. (2005). “Kiev ile Tiflis ‘Demokrasiler Topluluğu’ Kurmayı Planlıyorlar”, *Krasnaya Zvezda*, Ağustos 17.

———. (2008). “Türkiye Dengeli Bir Politika İzliyor”, *Krasnaya Zvezda*, Ekim 30.

Muhin, V. (2003). “BDT Bölgesi Askeri Poligona Dönüştü” *Nezavisimaya Gazeta*, Temmuz 22.

———. (2003). “Moskova Kılıç Sallıyor” *Nezavisimaya Gazeta*, Eylül 23.

———. “NATO Bayrağı Altında Barış Faaliyetleri” *Kommersant*, Ekim 15.

Nadejda, S. (2001). “Moskova ile Ankara Arasındaki İlişkiler Ciddi Bir Şekilde Değişebilir”, *Nezavisimaya Gazeta*, Nisan 27.

Novikov, V. (2008). “‘Kremlin’in Ukrayna’ya Yönelik Tehdidi’”, *Kommersant*, Nisan 7.

Solotsinskiy, V. (2019). “Bir Rus diplomatın Türkiye anıları”, <http://medyagunlugu.com/haber/bir-rus-diplomatın-türkiye-anıları-45762> (Erişim Tarihi: 16 Ekim 2019).

Solovyov, V. ve Novikov V. (2006). “Gürcistan Ruslardan Karadeniz’de Yapılan Askeri Tatbikatı Durdurmasını İstiyor”, *Kommersant*, Ekim 5.

Tanrısever, O. F. (2005). “The Predicament of Civil Society in Post-Soviet Russia: Dynamics Of Media Politics” *Black Sea Politics: Political Culture and Civil Society in an Unstable Region*, edited by Ayşe Ayata, Ayça Ergun, and Işıl Çelimli, New York: I. B. Tauris, 157-170.

Taştan, Y. K. (2012). “Ulusal Ülküden Emperyal Vizyona: Rusya’da Kimlik Arayışları”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 12(1) 69-134.

Trenin, Dmitri, (2011). *Post-Imperium: A Eurasian Story*, Carnegie Endowment for International Peace.

Türkmen İ. (2008). “NATO Zirvesi ve Sonuçları”, *Hürriyet*, Nisan 8.

Valery V. (2001). “Rus Karadeniz Donanmasında Personel İndirimi ile İlgili Çalışmalar Hızlandırılıyor”, *İzvestia*, Haziran 20.

Viktor M. (2006). “Rus Karadeniz Donanması Kırım Üssünü Tahliyeye Hazırlanıyor... Novorossiysk’te İki Milyar Dolara Acilen Yeni Deniz Üssü Kuruluyor”, *Nezavisimaya Gazeta*, Mart 10.

Yazkova, A. (2007). “Karadeniz Bölgesi, Çeşitli Jeopolitik Çıkarların Kesiştiği Bölgeye Dönüşüyor.” *Nezavisimaya Gazeta*, Mayıs 14.

———. (2008). “Karadeniz Bölgesi’nde Rusya’nın Başlıca Çıkarları ve Siyaseti”, 1. Türk Rus Ortak Karadeniz Sempozyumu 27-28 Mart 2008’de sunuldu, editörler; Pınar Yürür; Yalçın Sarıkaya; Aigerim Shilibekova, T.C. Giresun Üniversitesi Karadeniz Stratejik Araştırma ve Uygulama Merkezi, Giresun, 91-95.

http://www.mfa.gov.tr/ii_-nato-ve-turkiye_nin-guncel-nato-konularina-iliskin-gorusleri.tr.mfa (Erişim Tarihi: 24 Eylül 2019).

<http://ua.mfa.gov.tr/> “T.C. Dışişleri Bakanlığı Uluslararası Andlaşmalar Veri Tabanı” (Erişim Tarihi: 16 Ekim 2019).

<https://www.eurotopics.net/tr/176694/rusya-devlet-denetimindeki-medya>. “Rusya: Devlet Denetimindeki Medya,” (Erişim Tarihi: 16 Ekim 2019).